

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΣΗΣ
ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΚΥΠΡΟΥ

Πανεπιστήμιο Κύπρου
Τμήμα Κλασικών Σπουδών
και Φιλοσοφίας

Επιμορφωτικό Σεμινάριο για τη διδακτική του Συντακτικού της
αρχαίας ελληνικής γλώσσας (αττικής διαλέκτου)

Οι φωνές του ρήματος στην αρχαία ελληνική γλώσσα

Δρ Γεώργιος Α. Ξενής
Καθηγητής της Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας
Πρόεδρος του Τμήματος Κλασικών Σπουδών
και Φιλοσοφίας
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Πέμπτη, 7 Νοεμβρίου 2024
(1^η συνάντηση)

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

ΦΩΝΗ → ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

Ενεργητική φωνή

- Έχει απόλυτα δικό της μορφολογικό σχηματισμό σε όλους τους χρόνους:
παρασκευάζω, παρεσκεύαζον, παρασκευάσω,
παρασκεύασα, παρεσκεύακα, παρεσκευάκειν.

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

Μέση και παθητική φωνή

- **Μορφολογική διάκριση** μεταξύ των δύο φωνών **μόνο** στον μέλλοντα και αόριστο:
 παρασκευάσομαι / παρασκευασθήσομαι,
 παρεσκευασάμην / παρεσκευάσθην.
- Στους υπόλοιπους χρόνους (ενεστώτα, παρατατικό, παρακείμενο, υπερσυν.) οι δύο φωνές έχουν **κοινούς τύπους**:
 παρασκευάζομαι, παρεσκευαζόμην,
 παρεσκεύασμαι, παρεσκευάσμην.

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

Μέση και παθητική φωνή

Πώς καταλαβαίνω αν έχω τύπο παθητικής ή μέσης φωνής; Από το νόημα των συμφραζομένων και τη σύνταξη

Παραδείγματα:

- Οί πολέμιοι πρὸς ἡμᾶς μαχησόμενοι **παρασκευάζονται** περὶ νήσου.
- Αἱ νῆες ὑφ' ἡμῶν **παρασκευάζονται**.
- Ναῦς **παρασκευάζονται**, ἵνα εἰς τὴν νῆσον διαβῶσιν.

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

Ποιες είναι οι σημασίες της ενεργ. και παθητ. φωνής;

Ἀθηναῖοι παρασκευάζουσι
ναῦς.

Νῆες παρασκευάζονται ὑπὸ
Ἀθηναίων.

Ενεργητική φωνή. Ἐχει
συνήθως ενεργητική
σημασία. Ο δράστης της
ενέργειας είναι το
υποκείμενο του ρήματος.
Υποκείμενο -Δράστης.

Παθητική φωνή. Ἐχει
συνήθως παθητική σημασία.
Ο αποδέκτης της ενέργειας
είναι το υποκείμενο του
ρήματος. Υποκείμενο-
Αποδέκτης.

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

Ποια είναι η χρησιμότητα της ενεργητικής και παθητικής φωνής;

Παρέχουν τη δυνατότητα να παρουσιάζω την ίδια κατάσταση με δύο τρόπους, από την οπτική γωνία είτε του δράστη της ενέργειας είτε του αποδέκτη της ενέργειας

Γιατί είναι χρήσιμο αυτό;
Ας το διευκρινίσουμε με δύο παραδείγματα:

Παράδειγμα 1: Η Κύπρος έχει πλούσιο υπέδαφος, γι' αυτό **κατακτήθηκε** από πολλούς λαούς.

Παράδειγμα 2: Η συμφωνία κυρίων μεταξύ Πρωθυπουργού και Αρχιεπισκόπου **παραβιάστηκε**.

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

Α. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

Σύγκριση ενεργητικής και παθητικής φωνής

Παράδειγμα 3α: Αστυνομικοί **καταπατούν** τα δικαιώματα των κρατουμένων, σύμφωνα με το Αρχηγείο της Αστυνομίας, το οποίο **εξέδωσε** έγγραφο για την **ενημέρωση των αστυνομικών** για τις υποχρεώσεις τους έναντι των κρατουμένων.

Παράδειγμα 3β: Υπάρχουν φήμες ότι τα δικαιώματα των κρατουμένων **καταπατούνται**. **Εκδόθηκαν** δελτία πληροφοριών με τα δικαιώματά τους, τα οποία διανεμήθηκαν σε όλα τα αστυνομικά τμήματα.

(από Χριστίνα Λύκου το παράδειγμα 3)

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

Ανάγκη διάκρισης δύο ομάδων εννοιών σε ένα ρηματικό τύπο

Φωνή
Μορφή
Τύπος
Σχηματισμός
Εξωτερική εμφάνιση

Περιεχόμενο
Σημασία
Νόημα
Διάθεση

Κανόνες συσχετισμού εννοιών

- Οι τύποι της ενεργητικής φωνής έχουν *κατά κανόνα* ενεργητική σημασία.
- Η παθητική φωνή έχει *κατά κανόνα* παθητική σημασία.
- Η μέση φωνή τι σημασίες έχει;

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

Κανόνες συσχετισμού εννοιών

- Οι τύποι της ενεργητικής φωνής έχουν *κατά κανόνα* ενεργητική σημασία.
- Η παθητική φωνή έχει *κατά κανόνα* παθητική σημασία.
- Η μέση φωνή τι σημασίες έχει;

ΠΡΟΣΟΧΗ

ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΑΥΤΟΙ ΔΕΝ ΙΣΧΥΟΥΝ ΠΑΝΤΟΤΕ

Παραδείγματα:

- Καλλίστρατος ὑπὸ τῆς πόλεως ἀπέθανεν.
- Οἱ χρησμολόγοι ἐπήλπισαν Ἀθηναίους ὡς λήψονται Σικελίαν.
- Οἱ στρατιῶται έπορεύθησαν εἰς Ἀπολλωνίαν.

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

A. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

Η ενέργεια που κάνει το υποκείμενο **μεταβαίνει σε κάποιον άλλον**. Αυτός ο «κάποιος άλλος» είναι ο **αποδέκτης** της ενέργειας (αυτό που λέμε «αντικείμενο»). Και μπορεί να **επηρεάζεται** σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό.

ΕΛΛΙΠΗΣ η μεταβατική σημασία, άρα χρειάζεται συμπλήρωμα (αντικείμενο).

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

Το υποκείμενο του ρήματος είναι ο **δράστης** της ενέργειας του ρήματος.

ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ

- Οι Άθηναῖοι *παρασκευάζουσι* τὰς ναῦς.

ΑΜΕΤΑΒΑΤΗ

Ὁ βασιλεὺς ἀκούσας τοῦτο *ἐγέλασεν*.

Το υποκείμενο του ρήματος είναι ο δράστης μιας ενέργειας που δεν μεταβαίνει σε τίποτε και σε κανέναν.

ΠΛΗΡΗΣ η αμετάβατη σημασία, άρα δεν χρειάζεται συμπλήρωμα (αντικείμενο).

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

Α. Η ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΕΙΝΑΙ «ΕΛΛΙΠΗΣ»

Συμπληρώματα μεταβατικής σημασίας

- Ουσιαστικό (μονόπτωτα ή δίπτωτα ρήματα)
- Μετοχή κατηγορηματική
- Ειδικό απαρέμφατο
- Τελικό απαρέμφατο
- Ειδική πρόταση
- Πλάγια ερωτηματική πρόταση
- Ενδοιαστική πρόταση
- Ονοματική αναφορική πρόταση

Ξέχασα το πορτοφόλι μου.
Ξέχασα να πάρω τα κλειδιά μου
Ξέχασα ότι το είπα.
Ξέχασα πώς σε λένε, τότε θα έλθεις!

ΟΜΩΣ:

Ξεχνώ πολύ εύκολα πλέον. Άρχισα να γερνώ φαίνεται.

Άσκηση: το *παύω* πώς μπορεί να συμπληρωθεί;

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

A. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

Συμπληρώματα μεταβατικής σημασίας

- Ουσιαστικό (μονόπτωτα ή δίπτωτα ρήματα)
- Κατηγορηματική μετοχή
- Ειδικό απαρέμφατο
- Τελικό απαρέμφατο
- Ειδική πρόταση
- Πλάγια ερωτηματική πρόταση
- Ενδοιαστική πρόταση
- Ονοματική αναφορική πρόταση

Παραδείγματα συμπληρωμάτων

- Σωκράτης τοῦ σώματος οὐκ ἡμέλει. / Κακοῖς ὀμιλῶν καὐτὸς ἐκβήσει κακός. / Λαμβάνω τὰ ὅπλα. / Ἄριστιππος αἰτεῖ Κῦρον μισθὸν μέγαν. / Πληρῶ τὴν ὑδρίαν ὕδατος. / Τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν ἐρῶ. / Μεταδίδωμι τοῦ βάρους τοῖς φίλοις.
- Οἶδα τοὺς ἀνθρώπους θνητοὺς ὄντας.
- Ἦξειν νομίζεις παῖδα σὸν γῆς ὕπο.
- Θέλουσιν συμβουλεύειν σοι περὶ ἀρετῆς.
- Βασιλεὺς ἤκουσεν Τισσαφέρνους ὅτι οἱ Ἕλληνες νικῶεν.
- Δέδοικε μὴ τὰ ἔσχατα πάθη.
- Ἠρώτησε εἴ τις Σωκράτους σοφώτερος εἴη.

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

Β. ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ / ΔΙΑΘΕΣΗ

Το υποκείμενο του
ρήματος είναι ο
αποδέκτης της
ρηματικής ενέργειας.
Υποκείμενο -
αποδέκτης.

Τον **δράστη** της
ενέργειας μπορείς να
τον παραλείψεις ή να
τον παρουσιάσεις
μέσω μιας προθετικής
φράσεως του τύπου
ὕπο + γενική, ἐκ +
γενική, πρὸς + γενική,
παρά + γενική ή με
απλή δοτική.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

-Αἱ νῆες παρασκευάζονται ὑπὸ τῶν
Ἀθηναίων.
-Ὁρφεὺς ὑπὸ Διὸς ἐκεραυνώθη.

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

Γ. ΜΕΣΗ ΦΩΝΗ - ΣΗΜΑΣΙΕΣ

ΑΜΕΣΗ ΑΥΤΟΠΑΘΕΙΑ

Είμαι ο **δράστης** αλλά και ο **αποδέκτης** της ενέργειας. Ο δράστης εφαρμόζει την ενέργεια στον εαυτό του.

1) ρήματα περιποίησης: λοῦμαι, λούομαι, ἀπονίζομαι, ἀλείφομαι, ξυροῦμαι, καθαίρομαι, κνῶμαι, ἀπομύττομαι, ἀποψῶμαι

2) στον στρατιωτικό χώρο: παρασκευάζομαι, παρατάττομαι

3) στον χώρο του τελετουργικού θρόνου: κείρομαι, κόπτομαι

4) ἀπάγχομαι

- Ἄλλ' ἐγὼ μὲν ἀποτρέχων **ἀπονίψομαι**. σὺ δ' αὐτὸς ἤδη τᾶλλα δρᾷ.

- Λακεδαιμόνιοι μὲν οὕτως **ἐτάξαντο**

- Οὐ γὰρ δεῖ, ἐφ' οἷς ἡ πόλις ἐπένθησε καὶ **ἐκείρατο**, ἐπὶ τούτοις ἐμὲ στεφανοῦσθαι

- Καὶ μαστιγουμένου οἰκέτου παρεστῶς διηγεῖσθαι ὅτι καὶ αὐτοῦ ποτε παῖς οὕτω πληγὰς λαβὼν **ἀπήγξατο**.

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

Γ. ΜΕΣΗ ΦΩΝΗ - ΣΗΜΑΣΙΕΣ

ΕΜΜΕΣΗ ΑΥΤΟΠΑΘΕΙΑ = ΜΕΣΑ ΠΛΑΓΙΑ ΡΗΜΑΤΑ

Το υποκείμενο του ρήματος είναι ο δράστης μιας ενέργειας που μεταβαίνει σε κάποιον (**άρα έχουμε αντικείμενο!**) και **έχει και ειδικό ενδιαφέρον για την ενέργεια που κάνει**. Μπορεί λ.χ. να ωφελείται προσωπικά από αυτήν, δηλ. να την κάνει για το συμφέρον του.

- πλοῖα παρασκευασάμενοι διέβησαν ἐς τὴν νῆσον.
Να συγκριθεῖ με το «ναυτικὸν παρεσκεύαζον ὅ,τι πέμψουσιν ἐς τὴν Λέσβον»
- Βασιλέα χρήματα χορηγεῖν ἡμῖν προτρέψονται.
- Ὁ δῆμος πάντα διοικεῖται ψηφίσμασιν καὶ δικαστηρίοις.

Μοιάζει με **ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ – ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ**.
Διαφορά; Πβ. κόπτω ξύλα και κόπτομαι ξύλα.

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

Γ. ΜΕΣΗ ΦΩΝΗ

ΔΙΑΜΕΣΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

Είμαι ο δράστης μιας ενέργειας με την έννοια ότι εγώ έχω την πρωτοβουλία και την ευθύνη να την οργανώσω, αλλά ο φυσικός εκτελεστής της είναι άλλος.

- Εὐαγόρας, ὁ βασιλεύς, τριήρεις ἐναυπηγήσατο.
- Ἡ πόλις τοὺς νεανίας ἐδιδάσκετο.

Οι φωνές στα αρχαία ελληνικά

Γ. ΜΕΣΗ ΦΩΝΗ

ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑ

Νεοελληνικά παραδείγματα:

- Δεν μιλιόμαστε τελευταία.
- Αγκαλιαστήκανε και φιληθήκανε.

- Διενείμαντο τὴν ἀρχὴν Ζεὺς καὶ Ποσειδῶν καὶ Πλούτων = Διαμοιράστηκαν την εξουσία ο Ζευς κτλ.
- Οἱ στρατιῶται διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια τοῦ Ἰησοῦ = Οι στρατιώτες μοιράστηκαν μεταξύ τους τα ρούχα του Ιησού